

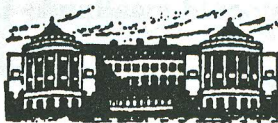
Imre Kálmán

KRAHVINNA MARIZA

Operett 2 osas

**Julius Brammeri ja Alfred Grünwaldi libreto
Tõlkinud Neeme Kuningas**

**Esiatendus
17. märtsil 1990**

ESTONIA TEATER

Lavastaja - LÁSZLÓ HEGEDÜS

(Budapesti Operetiteater)

Dirigent - JÜRI ALPERTEN

TARMO LEINATAMM

Kunstnik - ELDOR RENTER

Ballettmeister - KÁROLY RICHTER

(Budapesti Operetiteater)

Kontsertmeistrid - ÜLLA MILLISTFER

JAANUS JUUL

Koormeister - ANNE DORBEK

Lavastaja assistent - TIIT TRALLA

Lavastaja abi - KATRIN KUMPAN

Repetiitorid - BERTA KRUMM

JURI MIHHEJEV

Dekoratsioonid maalinud - UNO KÄRBIS

Etenduse juht - VÄINO AREN

Osades:

Krahvinna Mariza
HELGI SALLO
ANNIKA TÖNURI

Krahv Tasziló Endrödy-Wittenberg
IVO KUUSK
ANTS KOLLO
MATI KÖRTS

Parun Koloman Zsupán, Varasdini mõisaomanik
ARVO LAID
HANS MILBERG
TÖNU KILGAS

Lisa, Tasziló õde
SIRJE PUURA
KATRIN KARISMA

Vürst Moritz Dragomir Populescu
TIIT TRALLA
VOLDEMAR KUSLAP

Vürstinna Božena Cuddenstein Chlumetzist
LIIDIA PANOVA
MAARJA HAAMER

Peniček, tema kammerteener
ROSTISLAV GURJEV
PEETER OJA

Manya, noor mustlanna
MARIKA EENSALU
ÜLLE TUNDLA

Csekko, Mariza vana teener

KALJU KARASK

ALARI PÕLDOJA

Karl Stefan Liebenberg

ILLART ORAV

REIN TAIDLA

Ilka, Mariza seltsidaam

KATRIN KUMPAN

PILLE ROOMERE

Mustlasorkester

Priimas - **HENNO SOODE**

JUHAN SCHÜTS

I viiul - **MARGUS MIHHAILOV**

II viiul - **EUGEN SIMSON**

Klarnet - **VAHUR VURM**

Kontrabass - **ALEKSANDER JÕGI**

TAUNO ÕUN

Daamid, härrad, talurahvas, teenrid, toatüdrukud,
mustlased, külalisteatrī balletitrupp - Estonia Teatri
ooperikoor ja balletirühm.

Tegevus toimub meie sajandi teisel aastakümnel.

Esimene vaatus mängitakse krahvinna Mariza lossi
ees, teine vaatus krahvinna Mariza lossis.

Imre Kálmán sündis 24. oktoobril 1882.
aastal Balatoni-äärses kuurordis Siófokis tol
ajal jõuka ärimehe Karl Kálmáni kolmanda
lapsena. 10-aastaselt asus õppima Budapesti
Evangelistlikku gümnaasiumi, perekond
laostus ja kolis samuti Budapesti. Imre
Kálmán valmistus muusikakoolis
kontsertpianistiksaama, ent käevigastus
tõmbas sellele kriipsu peale. Peale
gümnaasiumi lõpetamist astus ta ülikooli
õigusteaduskonda, õppides samal ajal
muusika-akadeemias muusikateooriat ja
kompositsiooni. Muusikaõpingud lõpetas ta
edukalt 1904. a. sümfoonilise poeemiga
"Saturnaalia", ülikoolis jätkusid õpingud
1908. aastani. Vahepeal töötas ta ajalehes
muusikakriitikuna, kirjutas orkestriteoseid
ning laule. 1906. aastast pärineb Imre
Kálmáni esimene lavateos, laulumäng
"Pereszlényi pärandus". Kaks aastat hiljem
jõudis vaatajani tema esimene operett "Tatari
sõjaretk" (*Tatárjárás*), mille ta 1909. aastal
Viini jaoks ümber töötas ja mis sai pealkirja
"Sügismanöövrid" (*Ein Herbstmanöver*) ning
toodi lavale *Theater an der Wien*'is. Esimest
operetti mängiti lisaks Viinile ka New Yorgis,
Londonis, Stockholmis jm. Siit alates sai Imre
Kálmánist viinlane. Imre Kálmáni loomingu
tõeline võidukäik algas 1912. a. esietendunud
operetiga "Mustlaspriimás" (*Der Zigeuner-
primas*). 1912. aastast alates tormasid
teatridüksteise võidu Kálmánilt operette
tellima. Niisietendus 1915. aastal *Theater an
der Wien*'is "Väike kuningas" (*Der kleine
König*), Londonis "Sinine maja" (*The blue*

House), Budapestis "Preili Susi" (Szuszi kisasszony) ja "Väljarändaja" (Auswanderer). Nende teoste edu oli n-ö kohaliku tähtsusega. 1915. aastal lavale tulnud "Tšaardaši kuninganna" (Die Csárdásfürstin) aga on kujunenud ilmselt maailma kõigi aegade üheks mängitaivamaks operetiks, saades endale Venemaal pealkirjaks "Silva". Sellele järgnesid "Karnevalihaldjas" (Die Faschingsfee, 1917), "Hollandlanna" (Das Hollandweibchen, 1920), "Bajadeer" (Die Bajadere, 1921), "Krahvinna Mariza" (Gräfin Mariza, 1924), "Tsirkusprintsess" (Die Zirkusprinzessin, 1926), "Chicago hertsoginna" (Die Herzogin von Chicago, 1928), "Montmartre'i kannike" (Das Veilchen von Montmartre, 1930), "Kuradiratsur" (Der Teufelsreiter, 1932), "Keisrinna Josephine" (Kaiserin Josephine, 1936), mille esmalavastused toimusid Viinis. 1927. aastal valmis koostöös helilooja Herbert Stothartiga Wilmingtoni (USA) teatri jaoks "Kuldne koidik" (Golden Down) ja 1931. aastal film-operett "Ronny" Berliini Ufa-stuudiole.

1929. aastal abiellus Imre Kálmán vene emigrandi tütre statist Vera Makinskajaga. Sellest abielust sündis kolm last: poeg Charles (Karl Emmerich) ja tütred Elisabeth Vera ning Yvonne Sylva Mariza. 1929. a. sündinud pojast sai helilooja ja tema operett "Me reisime läbi maailma", mille libreto pärines tema õelt Elisabethilt, esietendus 1955. a. Wiesbaden; järgnesid "Randevuu eluga" (1969) Würzburgis ja "Antonia" (1970) Viinis.

1930. aastate lõpul sundis poliitiline

olukord Kálmáni emigreeruma algul Zürichisse, siis Pariisi ja 1940. a. New Yorki. 1945. a. esietendus USA-s tema operett "Marinka", mis eelnenutega võrdset edu pole saavutanud, samuti nagu pärast helilooja surma esietendunud "Arizona Lady". 1949. aastal saabus Kálmán taas Viini, valis aga 1951. a. oma elukohaks Pariisi, kus ta 1953. a. suri.

Mälestustahvel majal Siófokis meenutab heliloojat, kes olla rääkinud oma muusikast tagasihoidlikult: "Ma tean, et pool lehekülge Liszti partituuri kaalub üles kõik minu kirjutatud ja veel kirjutamata operetid."

Libretistid ALFRED GRÜNWARD ja JULIUS BRAMMER töötasid enamasti koos. Nad on kirjutanud mitme Leo Falli, Edmund Eysleri ja Oscar Strausi opereti libreto. Imre Kálmáni operettidest on nende libretole valminud peale "Krahvinna Mariza" veel "Bajadeer", "Tsirkus-printsess", "Chicago hertsoginna" ja "Montmartre'i kannike".

"Krahvinna Mariza" saamislugu

Juba 1918. aastal töid libretistid Brammer ja Grünwald Kálmánile "Krahvinna Mariza" teksti, kuid Austria-Ungari riigi kokkuvarisemise oludes oli Kálmánil muid tegemisi kui muusika loomine. Tema vanemad olid Budapestis suurde puudusse jäänud ning hädavaevu õnnestus Kálmánil nad Viini tuua. Vahepeal lõpetas ta opereti "Hollandlanna" ning võttis alles seejärel ette "Mariza". Tekst aga ei meeldinud heliloojale ja vahepeal sündis hoopis "Bajadeer". Veelkord töötati libreto ümber ja alles 1923.a. asus Kálmán sellele muusikat looma. "Krahvinna Mariza" esietendusel *Theater an der Wien*'is oli tormiline menu. Teatri direktor, Kálmáni sõber Hubert Marischka oli nii hea lavastaja kui ka leidlik osatäitjate valikul. "Krahvinna Marizat" mängiti Viinis terve aasta vältel ca 900 korda, muidugi mitte ainult *Theater an der Wien*'is.

"Krahvinna Mariza" Estonia Teatri laval

1925

Lavastaja Alfred Sälik, muusikajuht Raimund Kull, dekoratsioonid Aleksander Tuurand, nimiosas Helmi Einer.

1935

Lavastaja Agu Lüüdik, muusikajuht Verner Nerep, dekoratsioonid Aleksander Tuurand, kostüümid Natalie Mei, nimiosas Milvi Laid ja Els Vaarman, Taziló Alfred Sälik ja Konstantin Savi.

1959

Lavastaja Valter Luts, muusikajuht Vallo Järvi, kunstnik Mari-Liis Küla, nimiosas Meta Kodanipork ja Gerda Murre, Taziló Georg Ots ja Kalju Karask.

Lavastaja László Hegedüs astus 1952. a. Budapesti Teatri- ja Kunstiakadeemiasse filmirežissööri erialale, kuid seoses 1956. a. sündmustega oli sunnitud pealinnast lahkuma, töötades Debrecenis ja Szegedis. 1960. a. õnnestus tal lõpetada akadeemia teatrilavastaja diplomiga. Sellest ajast alates on ta olnud seotud põhiliselt muusikateatriga. 1975. aastast töötab L. Hegedüs Budapesti operetiteatris, kus ta on lavastanud selliseid operette nagu Lehári "Löbus lesk" ja "Naeratuste maa", Kálmáni "Silva", "Chicago hertsoginna", Kanderi "Kabaree" jt. 1983. a. lavastas ta operetiteatris "Krahvinna Mariza", mida ta on enne Estonia Teatrit lavastanud Jugoslaavias ja Bulgaarias.

László Hegedüs:

"Võib-olla on ülearune öelda, et operett on saanud taas populaarseks ja armastatud žanriks, Arvan, et see pole mitte kapriisne moeküsimus, vaid eelkõige inimeste vaimne vajadus, mille juured on meie tormiliselt tehniseeruva ajaga kaasnevas kurikuulsas võõrandumises.

Inimene kannab endas sünnist surmani igatsust muinasjutu järgi. Hea ja kurja lihtne vastandamine, igatsus muredeta maailma, ilu ja illusioonide järele - see kõik sisaldub muinasjutus. Ja operett, see pole midagi muud kui muinasjutt oma lihtsa süzee, muusika, tantsude ja huumoriga. Selles pole midagi imelikku, kui inimene ka täiskasvanuna ihkab manada esile muinasjutumaailma, olles tüdinenud hallist

argipäevast. On inimesi, kes meelsasti otsiksid vaheldust ja hõlpu sellest maailmast, kuid häbenevad, vahest mitte niivõrd iseenda kui võrd oma keskkonna pärast. Seetõttu hoiduvad nad pigem operetist eemale ja laidavad ka teistel selle huvi maha. Kõik see on muidugi isiklik asi. Ent neid, keda operett võlub, ei maksa halvustada.

Mulle on öeldud, et siin põhja pool on inimesed kinnisemad, suletumad. Küllap see ongi nii. Loodan aga väga, et sinne publik naudib Kálmáni suurepärasest muusikast ja saab avaldada tunnustust oma lemmiknäitlejatele. Mina igatahes viin Tallinnast kaasa järjekordse kinnituse omausule opereti võlujõusse."

Koreograaf KÁROLY RICHTER on sündinud 1948. aastal, õppinud Budapestis balletti, töötanud ballertisolistina, 1967. aastast ka koreograafina Budapesti Operetiteatris. On esinenud Kreekas, Itaalias, Saksamaal, N. Liidus, Jugoslaavias, Austrias, Iisrealis, Hollandis, Rootsis. Tallinnas töötas esmakordselt.

Lavastusala juhataja Jaan Mikkel
Dekoratsiooniala juhataja Külli Root
Kostüümide teostust juhendanud Liis Soode
Jumestusala juhataja Anne Kastehein
Rekvisiidiala juhataja Karin Lindma
Valgustusala juhataja Paavo Puskin
Heliala juhataja Uno Tormet
Pealavameister Heino Lillipuu